

УДК 327.3:341.67

Світовий досвід діяльності організацій громадського мовлення як чинник конструювання міжнародного інформаційного простору

М.А. МІХЕЙЧЕНКО

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: moonlight002006@rambler.ru

Авторське резюме

У представленій статті автором аналізуються особливості заснування та функціонування організацій громадського мовлення розвинених країн світу, що виступають засобами конструювання міжнародного інформаційного простору. Висвітлення та аналіз передового досвіду діяльності організацій громадського мовлення в країнах світу, зокрема Великобританії, Франції, США, Німеччини є актуальним і для України, оскільки останні двадцять років тут триває полеміка щодо необхідності заснування та особливостей функціонування організацій громадського мовлення та їх визначної ролі як у національному інформаційному просторі, так і міжнародному.

За останні роки ландшафт громадських радіо-і телемовлення зазнав значних змін. У багатьох країнах діють змішані моделі мовлення (державні канали функціонують поряд з повністю комерційними організаціями). В даний час організації громадського мовлення знаходяться в принципово новому інформаційному середовищі, існують численні виклики функціонуванню радіо і телебаченню як публічних служб. Принципи універсальності, різноманітності та незалежності залишаються сьогодні основними в концепції громадського мовлення розвинених країн світу.

У статті доводиться теза про те, що громадське мовлення для більшості країн Європи та світу є важливим інститутом, який сприяє не тільки забезпеченню інтересів суспільства, а й демократичному розвитку держави, відтворенню міжнародного інформаційного простору.

Методами статті є компаративний аналіз, а також метод ретроспективного аналізу, які дозволили встановити істотні риси існування організацій громадського мовлення як невід'ємної складової міжнародного інформаційного простору.

Ключові слова: громадське мовлення, громадське телебачення, міжнародний інформаційний простір, масові комунікації, демократія, професіоналізм, моделі мовлення, інформаційне суспільство.

The formation of transnational elite as a factor of modern globalization processes

M.A. MIKHEYCHENKO

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnipropetrovsk, Ukraine,
E-mail: moonlight002006@rambler.ru**Abstract**

In the article the author analyzes the features of the establishment and functioning of public service broadcasting developed countries, which is a means of constructing an international information sphere. Revelation of information and analysis of the best practices of organizations of public broadcasting in the countries of the world, including the UK, France, USA, Germany is relevant for Ukraine since the last twenty years there continues debate on the need for the establishment and operation characteristics of public service broadcasting and its prominent role in national and international information sphere.

For the last years, the view on public radio and television broadcasting has undergone significant changes. Many countries have a mixed model of broadcasting (public channels, along with functioning commercial organizations). Currently, the public broadcasting organizations are in a new information environment, there are numerous challenges functioning of radio and television as a public service. The principles of universality, diversity and independence are today the main concept of public service broadcasting in the developed world.

The article proves the idea that public service broadcasting in Europe and the world is an important institution that promotes the interests of not only society but also the democratic development of the country, the restoration of international information sphere.

The methods of the article is a comparative analysis, as well as the method of retrospective analysis, which allowed to establish the essential features of the existence of public service broadcasting as an integral part of international information sphere.

Keywords: public broadcasting, public television, international information sphere, mass communication, democracy and professionalism, models of broadcasting, information society.

Постановка проблеми. Проблеми перебудови системи масових комунікацій у суспільстві, забезпечення прав людини на свободу слова відіграють важливу роль у конструюванні міжнародного інформаційного простору. В цьому контексті задля вирішення вищезокреслених

проблем було запроваджено концепцію громадського мовлення («public service broadcasting») [4].

Особливості заснування та функціонування організацій громадського мовлення розвинених країн світу виступають особливим предметним

© М.А. Міхейченко, 2014

полем, яке дозволяє уточнити сприятливі умови конструювання міжнародного інформаційного простору. Проблемою статті є стандарти, критерії на яких базується діяльність організацій громадського мовлення у сучасному світі.

Законодавчі та організаційні засади діяльності організацій громадського мовлення, які визначають умови відтворення міжнародного інформаційного простору, потребують аналізу через необхідність визначення найбільш оптимальних стандартів, критеріїв діяльності організацій громадського мовлення, а також визначення умов і ситуацій для їх ефективного існування. Особливо актуальними ці аспекти є для сучасної України, в якій вже друге десятиліття після здобуття незалежності намагаються провести реформу державного телебачення та забезпечити функціонування реальної платформи задля реалізації плюралізму думок, тісної взаємодії громадськості та владних кіл у напрямку демократизації українського політикуму.

Аналіз досліджень і публікацій. У межах аналізу розробок і публікацій слід констатувати переважання робіт зарубіжних дослідників. Серед зарубіжних робіт у цій царині провідні позиції належать Ю.Хабермасу [12], Ф. Уебстеру [6], А.Брігсу [9], Дж.Каррену [11], які у своїх роботах окреслювали закономірності розвитку міжнародного інформаційного простору та його складової - громадського мовлення як реального прояву публічності. Вони приділяли увагу принципу доступної інформації, з якою може ознайомитись кожний, незалежно від рівня прибутку, владних посад та ін., обґрунтовували континуум явищ, які розглядаються як цілісне уявлення про міжнародний інформаційний простір. У той час як більшість вітчизняних дослідників з проблематики діяльності організацій громадського мовлення повсякчас розглядали ці явища окремо одне від одного, беручи до уваги інші закономірності та проблемні питання. Так, громадське мовлення розглядається дослідниками Т. Шевченко [7] та Т. Олексюк [3] як елемент забезпечення свободи вираження поглядів без встановлення взаємозв'язку та розгляду організацій громадського мовлення як життєво необхідних складових міжнародного інформаційного простору. Історію становлення громадського мовлення розглядають у своїх дослідженнях російські вчені, зокрема Н.Е. Орешкіна [4], М. Рабой. Практичний досвід громадського мовлення всього світу був узагальнений в збірнику «Громадське телебачення. Документи. Коментарі. Рекомендації», а також у довіднику ЮНЕСКО за редакцією І. Банержи, К. Сенивератне [5]. Попри наявність значної кількості наукових розробок, залишається невивченою проблема діяльності організацій громадського мовлення в контексті конструювання міжнародного інформаційного простору.

Метою дослідження є висвітлення та аналіз діяльності організацій громадського мовлення країн світу у контексті конструювання міжнародного інформаційного простору. Завданнями статті є визначення стандартів, критеріїв на яких базується діяльність організацій громадського мовлення у сучасному світі, висвітлення передового досвіду ініціювання та запровадження організацій громадського мовлення у країнах світу, зокрема Великобританії, Австралії, Франції, США, Німеччини та ін., аналіз діяльності організацій громадського мовлення як необхідних складників міжнародного інформаційного простору.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Пояснювальною запискою до Типового закону про громадське мовлення, розробленими ЮНЕСКО і Міжнародним союзом електрозв'язку в березні 1998 року, громадським слід вважати мовлення: а) призначене для суспільства, б) фінансоване суспільством, в) контрольоване суспільством. При цьому під «суспільством» розуміється все населення країни або регіону, яке покликана обслуговувати конкретна організація мовлення [5].

Громадське мовлення - не нове явище. Воно набуло значного поширення в Європі ще після Другої світової війни, хоча перші його форми з'явилися навіть раніше - на початку 20-х років минулого століття у Великобританії.

Період з кінця 1940-х років по 1970-і роки став розквітом громадського мовлення, коли воно поширилося практично в усіх західноєвропейських країнах, Північній і Південній Америці, ряді азіатських країн і Австралії.

На сучасному етапі громадські телеканали функціонують більш ніж у 40 країнах світу [5]. Розглянемо докладніше аспекти їх діяльності.

У більшості країн Західної Європи фінансування громадського мовлення ґрунтується на існуванні абонентської плати за користування телевізорами і радіоприймачами. В деяких країнах зберігається і внесок у разі покупки домашньої апаратури. Історично абонентська плата розглядалася як засіб гарантування інституціональної незалежності і зміцнення автономної ролі громадського мовлення [3, с. 120].

Найважливішою спільною рисою діяльності громадських мовників в Західній Європі на сьогодні стало співіснування громадського і комерційного телебачення. Проте в сфері контенту та у боротьбі за глядача громадському мовленню доводиться конкурувати із комерційними каналами. Спостерігається тенденція до зниження асигнувань на виробництво якісного контенту - політичних, освітніх, документальних передач. Знижуючи якісний рівень передач для невеликих спеціалізованих аудиторій, громадські телеканали, хоч і зберігають свої рейтинги на певному рівні, в цілому звужують універсальність і широту програмної політики.

Розглянемо докладніше стан розвитку гро-

мадського мовлення в окремих країнах Західної Європи та США.

Аналізуючи інформаційний простір США у період до 1960-х років, приходимо до висновку, що реальні проблеми американського життя залишалися вельми далекими від телевізійної «картинки», і тому американські законодавці прийняли в 1967 році майже революційний закон про громадське мовлення. На підставі цього документа й було в 1969 році створено PBS (Public Broadcasting System), сформоване з 349 некомерційних освітніх телестанцій в 50 штатах США. [5]. Система фінансування американського громадського мовлення спиралася на два найважливіші джерела - державне фінансування (що виділяється на основі рішення конгресу США, влади штатів і місцевої влади) та спонсорські кошти [5]. Проте, громадське мовлення в США на ті часи переживало ряд проблем: від технічних – телестанції, котрі входили в мережу, віщали на діапазоні UHF до обмеженого фінансування та низьких глядацьких рейтингів. Незважаючи на критику діяльності PBS, громадське мовлення США відіграє важливу роль на американському телеринку і по теперішній час.

Британську модель можна характеризувати як «чисте» громадське мовлення в умовах змішаної моделі телеринку. Розвиток громадського мовлення Великобританії тісно пов'язаний з історією і практикою діяльності мовної корпорації BBC, з ім'ям її першого генерального директора лорда Рейта. Його відома концепція «інформувати, надавати освіту і розважати» одночасно «зраджувала» комерційним устремлінням телебачення. У цій відомій формулі розважальна функція трактувалася Рейтом нерозривно від інформування та освіти і покликалася бути формувати смак глядачів. Найважливішими аспектами концепції Рейта були також поняття «неупередженість» та «відповідальність» (responsibility), «підзвітність» (accountability) [5]. Вся подальша історія корпорації демонструє спроби політиків впливати на її програмну політику в своїх цілях і боротьбу корпорації з цими проявами. Проте, в сучасних умовах принципи діяльності BBC як організації громадського мовлення сформульовані наступним чином:

- універсальне географічне охоплення населення країни;
- задоволення всіх інтересів і смаків;
- задоволення інтересів меншості;
- турбота про збереження національної ідентичності та почуття спільності;
- відсторонення від специфічних комерційних і політичних інтересів;
- безпосередня участь глядачів у фінансуванні громадської корпорації;
- конкуренція за якість, а не кількість програм;
- наявність спеціальних вимог, поклика-

них, однак, не обмежувати, а стимулювати виробників програм.

Регулювання телевізійної індустрії у Великобританії передбачає не тільки встановлення контролю за дотриманням принципів громадського мовлення, а й проведення антимонопольної політики. Закон про мовлення (1996) встановлює:

- гарантії плюралізму і конкуренції на ринку мовлення;
- збереження системи громадського мовлення;
- введення цифрового ТВ (24 канали) і радіо (12 каналів) [3].

Серед основних рис організацій громадського мовлення Франції є контроль держави за їх діяльністю. Вплив французької держави на національний ринок аудіовізуальних ЗМІ пов'язаний з післявоєнними особливостями розвитку медіаринку. Введення державної монополії у сфері радіомовлення, згодом поширену і на телебачення, стало своєрідною формою консенсусу в перші повоєнні роки, при цьому державному радіо відводилася значна роль у формуванні громадської сфери. Як відзначає французький дослідник М. Мартен, «реорганізація радіо і створення монополії були обумовлені необхідністю повернення до республіканських традицій. Цей крок не був антиліберальним рішенням, а навпаки, в ньому вбачалась гарантія служіння його суспільству» [3; с. 170]. Подібний підхід багато в чому визначають і сучасні особливості французької аудіовізуальної сфери, включаючи економічну. Протягом майже сорока років держава виступала найважливішим інвестором радіо-і телевізійної індустрії, фінансуючи більшу частину фінансових операцій громадського мовника ORTF. На даний момент практично половина фінансування France Television («Франс Телевізйон») надходить від держави. Тісні економічні зв'язки між французьким телебаченням і державою дозволяють характеризувати французьку модель громадського мовлення як суспільно-державну. В даний час французьке телебачення являє собою змішану модель, в якій поряд з суспільно-державними каналами діють і приватні комерційні. Ключовою відмінністю громадського телебачення Франції, підтримуваного державою, є його використання як інструменту захисту національної культури та французької мови – як усередині країни, так і за кордоном.

Участь Німеччини в конструюванні міжнародного інформаційного простору забезпечується діяльністю організацій громадського мовлення, що виступають свого роду публічно-правовими каналами. Після Другої світової війни Німеччина практично з нуля почала вибудовувати свою медіасистему. Ключовою відмінністю німецької моделі громадського мовлення є державний правовий нагляд за діяльністю ЗМІ. Суди можуть втручатися в ді-

яльність організацій громадського мовлення і примушувати вносити зміни у редакційну політику.

Проте, на законодавчому рівні зазначено повноваження Уряду діяти заради захисту плюралізму в ЗМІ. Громада також реалізує свій контроль програмної політики публічно-правового телебачення через систему громадських рад, які об'єднують представників політичних партій, профспілок, незалежних представників громадськості. Обидва громадські канали - ARD (АРД, Arbeitsgemeinschaft der Öffentlich - Rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland, «Загальне телебачення Німеччини», створений в 1954 р.) і ZDF (ЦДФ, Das Zweite Deutsche Fernsehen, «Друге німецьке телебачення», створений в 1963 р.) – фінансуються за рахунок рекламних надходжень [3; с.189]. Однією з рис німецького громадського мовлення є децентралізація, в тому числі організаційна. Так, наприклад, фінансування та редакційна політика організацій громадського мовлення є предметом компетенції окремих територій-земель.

Нідерландська модель полягає в тому, що система громадського мовлення заснована на забезпеченні рівного доступу до ефіру основних політичних і культурних груп. Нідерландський дослідник І. Бардуль [3; с. 178] у зв'язку з цим вводить концепцію «чотирьох стовпів», на яких базується система громадського мовлення в країні. Виявлення основних «стовпів» спочатку йшло відповідно до релігійного принципу: у Голландії, як відомо, домінують дві релігії – кальвінізм і католицизм. На додаток до цих двох «стовпів» з урахуванням соціальної структури нідерландського суспільства виділяються ще два «стовпи», пов'язані з прихильниками соціалістичної та ліберальної партій.

Нідерландська модель громадського мовлення побудована таким чином, щоб глядацькі запити чотирьох найважливіших соціальних груп були задоволені. Концепція «балансу» простежується і в підході до програмної політики: баланс повинен дотримуватися між різними точками зору в програмах новин і аналізі поточної політики. Досвід Нідерландів показав, що глядацький контроль, здійснюваний за допомогою абонентської плати, надає можливість підтримувати певну рівність у доступі до програм і сприяє виробництву суспільно значущих передач.

В країнах Північної Європи громадські мовники представляють собою патерналістські, освітні та культурні інститути, в програмній політиці яких розважальна складова обмежена. Монополія громадського мовлення, що існувала в регіоні (за винятком Фінляндії) до середини 1980-х років, стала звичною. Багаторічні традиції сфери громадського мовлення дозволяють виділити загальні риси, характерні для програмної та економічної політики мов-

лення саме країн Північної Європи:

- збереження державної власності у сфері громадського мовлення;
- опора на абонентську плату як єдине або головне джерело фінансування громадського мовлення;
- домінування національних, головним чином документальних програм при значній частці програм, вироблених громадськими мовниками (55-60%);
- замкненість національних ринків телепрограм: телепрограми різних жанрів, вироблені в країнах Півночі Європи, рідко експортуються в інші країни, що позбавляє громадських мовників додаткових джерел доходів, однак посилює національну і культурну своєрідність телебачення.

В Україні полеміка щодо запровадження громадського мовлення триває вже 20 років. Так, ще в 1997 році був прийнятий Закон України «Про систему Громадського телебачення і радіомовлення України» [7], однак цей закон не працює. В 2005 році цей закон був доопрацьований. На міжнародному рівні тема створення громадського мовлення в Україні регулярно піднімається в Раді Європи, зокрема в Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1346 від 29 вересня 2003 року «Про виконання Україною своїх обов'язків і зобов'язань», вкотре акцентувалася увага на необхідності створення громадського мовлення [7].

Однак дуже мало уваги приділяється роз'ясненню, чим же є громадське мовлення. Саме тому для більшості населення України питання, що таке громадське телебачення і чим воно відрізняється від державного, на нашу думку, залишається незрозумілим. Навесні 2014 року Міжнародне об'єднання національних громадських мовників – Європейський мовний союз (ЄВС) – виступив з пропозицією надати експертну допомогу у створенні Громадського мовлення в Україні. В офіційному листі до керівництва країни від генерального директора ЄМС Інґрід Делтенре вітається вступ в силу Закону України «Про Громадське мовлення» і виражається готовність запропонувати експертів до робочої групи з розробки стратегії переходу до принципово нової структури в медіа-просторі нашої країни. Як підкреслює Інґрід Делтенре, члени Європейського мовного союзу мають глибокі знання і досвід у всіх аспектах громадських медіа, якими готові поділитися з Україною [7].

Таким чином, Національна телекомпанія України взяла чіткий курс на перехід до громадського мовлення і високопрофесійна команда працює над удосконаленням прийнятого закону. Основною метою колективів вважає відтворення базових принципів діяльності Національного громадського телебачення та радіомовлення, які будуть сприяти консоліда-

ції українського громадянського суспільства, об'єднанню країни та ефективному функціонуванню як національного інформаційного простору, так і міжнародного.

Висновки. Основні критерії, що характеризують громадське мовлення, - це особливе ставлення до контенту програм, особливі функції по відношенню до суспільства, а також особливий організаційний статус компаній. Що стосується контенту програм, то громадське мовлення розглядає їх не як товар, але як місію служіння на благо суспільства.

Тому і його програми повинні відповідати високим стандартам якості та різноманітності. Що стосується відповідальності, то і тут акцент переміщується з комерційної, ринкової сфери в сферу політичну і культурну - канал мовлення перетворюється на свого роду трибуну, якою можуть скористатися для вираження своєї точки зору всі члени суспільства, що відповідає найбільш сприятливим умовам конструювання міжнародного інформаційного простору. Відносно ж форми організації громадського мовлення - це в більшості випадків корпорація, незалежна від урядових чи комерційних структур, що усвідомлює (і реалізує) свою підзвітність суспільству в цілому.

За останні роки ландшафт радіо-і телемов-

лення зазнав значних змін. У багатьох країнах діють змішані моделі мовлення, коли державні канали, що виконують функції публічної служби, діють поряд з повністю комерційними підприємствами. В даний час організації громадського мовлення знаходяться в принципово новому інформаційному середовищі, що кидає численні виклики функціонуванню радіо і телебаченню як справді публічних служб.

Громадське мовлення спирається на ряд основних принципів, які сформувалися в епоху, коли більшість ЗМІ мало суспільно-політичний характер, задовго до виникнення багатоканальної системи мовлення. Ці принципи не втратили актуальності і в умовах фрагментації засобів інформації. Принципи універсальності, різноманітності та незалежності залишаються сьогодні основними в концепції громадського мовлення. До них слід додати ще один - індивідуальність програмної політики, необхідної в умовах конкуренції незалежних журналістів з комерційними.

Як результат, громадське мовлення для більшості країн Європи та світу є важливим інститутом, який сприяє не тільки забезпеченню інтересів суспільства, а й демократичному розвитку держави, відтворенню міжнародного інформаційного простору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бакулев Г.П. Новые медиа: теория и практика [Текст] / Г.П. Бакулев. - М.: КЛМ, 2008. - 220 с.
2. Галкин Д.В. Социология: энциклопедия [Текст] / Д.В.Галкин. - Минск.: Книжный дом, 2003. - 638 с.
3. Європейські стандарти в галузі громадського мовлення [Текст] / за ред. Т.С.Шевченко, Т.М. Олексіюк. - К.: Інститут Медіа Права та Інтерньюз-Нетворк, 2005. - 210 с.
4. Орешкина Н.Е. Общественное телевидение в информационном обществе: британская модель: Автореф. дис. . канд. филол. наук: 10.01.10. [Текст] / Н.Е. Орешкина: МГУ им.М.В.Ломоносова. -М., 2005. -24 с.
5. Справочник общественного вещания: справочник лучших приемов и методов работы [Текст] / под ред. И. Банержи, К. Сенивератне. - М.: Русское издание UNESCO, 2006. - 341 с.
6. Уэбстер Ф. Теории информационного общества [Текст] / Ф. Уэбстер; пер. с англ. М.В. Арапова, Н.В. Мальхиной; под. ред. Е.Л. Вартаковой. - М.: Аспект Пресс, 2004. - 400 с.
7. Шевченко Т. Общественное вещание: стандарты и опыт Украины [Электронный ресурс] / Т. Шевченко. - Режим доступа: www.osce.org/ru/fom/19485?download=true
8. Berry C. Public service broadcasting in the digital [Text] / C.Berry. - Guardian, 2011. - 240 p.
9. Briggs A. The BBC: The First Fifty Years [Text] / A. Briggs. - Oxford: Oxford University Press, 1985. -367 p.
10. Jakubowicz K. Public service broadcasting: a new beginning, or the beginning of the end? - Kuala Lumpur: AMIC, 2007, pp. 94-116. [Text] / K. Jakubowicz. - Kuala Lumpur: AMIC, 2007. - 167 p.
11. Keegan V. Cherish the BBC, the best innovator of all.[Електронний ресурс] / V.Keegan - Режим доступу: <http://www.theguardian.com/technology/2006/dec/21/newmedia.comment>
12. Habermas J. The structural transformation of the Public Sphere: an inquiry into a category of Bourgeois Society [Text] / J. Habermas. - Cambridge: Polity, 1989. - 567 p.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2014

REFERENCES:

1. *Bakulev G.P. Novie media: teoria i praktika (New media: theoretical and practical aspects).* М., KLM, 2008, 220 p.
2. *Galkin D.V. Sociologiya: enciklopediya (Sociological Encyclopedia).* М.: *Knizhnyj dom*, 2003. p. 638.
3. *Європейські стандарти в галузі громадського мовлення (European standards in the field of public broadcasting).* К.: *Institut Media Prava ta Internus Network*, 2005. p. 210.
4. *Oreshkina N.E. Obschestvennoe televidenie v informacionom obschestve: britanskaya model: Avtoreferat dis. kand. filol. nauk: 10.01.10. (Public television in the information society: British model) MGY im.M.V.Lomonosova*, М., 2005, 24 p.
5. *Spravochnik obschestvennogo veschaniya: spravochnik lychschih priemov I metodov raboty (Handbook of*

- public broadcasting: the best techniques and methods of work)/ Pod.redakciej I.Bannerghi, K. Seniveratne.- M.: Russkoe izdanie UNESCO, 2006. - 341 p.
6. Webster F. Teorii informacionnogo obschestva. (Theory of the information society) / Per. s angl. M.V.Arapova, N.V.Maluhynoy; Pod. Red. E.L.Vartanovoy. - M.: Aspect Press, 2004 - 400 p.
7. T. Shevchenko Obschestvennoe veschanye: standarti i opyt Ukraine. (Public broadcasting: standards and Ukrainian experience) – Regime to access: www.osce.org/ru/fom/19485?download=true
8. Berry C. Public service broadcasting in the digital. - Guardian, 2011. -240 p.
9. Briggs A. The BBC: The First Fifty Years. Oxford: Oxford University Press, 1985.-367 p.
10. Jakubowicz, K. Public service broadcasting: a new beginning, or the beginning of the end? - Kuala Lumpur: AMIC, 2007, pp. 94-116.
11. Keegan, V. Cherish the BBC, the best innovator of all. Regime to access: <http://www.theguardian.com/technology/2006/dec/21/newmedia.comment>
12. Habermas J. The structural transformation of the Public Sphere: an inquiry into a category of Bourgeois Society. Cambridge: Polity, 1989.-567 p.

Міхейченко Марія Анатоліївна – кандидат політичних наук, доцент
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 72
E-mail: moonlight002006@rambler.ru

Mikheychenko Maria Anatolevna – PhD in political science, associate professor
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Avenue, Dnipropetrovsk, 49010, Ukraine
E-mail: moonlight002006@rambler.ru